

VISUAALISUUS VIITOTUSSA PUHEESSA

Sari Kajarila ja Marjo Nuutinen
Opinnäytetyö, syksy 2013
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Viittomakielentulkin koulutusohjelma
Viittomakielentulkki (AMK)

TIIVISTELMÄ

Kajarila, Sari & Nuutinen, Marjo. Visuaalisuus viitotussa puheessa. Syksy 2013, 40 s., 1 liite.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Viittomakielentulkin koulutusohjelma, viittomakielentulkki (AMK).

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten viitotussa puheessa voidaan käyttää viittomakielen visuaalisia elementtejä noudattaen viitotun puheen suosituksia. Viittomakielisessä sadussa käytetään kuvailua ja paikantamista tukena tarinan kerronnassa. Viitotussa puheessa viittomat tulevat viittomakielestä ja ne tuotetaan suomen kielen sanajärjestyksen mukaisesti. Työ alkoi tutkimalla kuinka paljon voi käyttää viittomakielen kuvailua hyödyksi tehdessä käännöksiä satukatkelmista viitotulle puheelle. Internetissä oli julkaistuna Viivi-sivustolla viittomakielisiä käännöskatkelmia Yrjö Kokon kirjoittamasta sadusta Pessi ja Illusia. Internet sivut poistuivat käytöstä kesken opinnäytetyön teon, mutta myöhemmin niihin löytyi suora linkki internetistä. Työssä käännettiin neljä satukatkelmaa viitotulle puheelle: Pessi ja Illusia, Kirjeenkantaja Kimalainen, Ristilukki ja Jokiäyriäinen ja simpukka

Viitotun puheen käännöstyön apuna käytettiin Kuuloliiton Vipe-projektin (2001–2004) työryhmän tekemiä viitotun puheen suosituksia. Käännöstyön jälkeen käännöksiä verrattiin viittomakielisiin käännöksiin, koska viitotusta puheesta ei ole tutkittu paljon visuaalisuutta, niin viittomakieliset materiaalit olivat työn tukena. Tämän jälkeen tutkittiin viitotulle puheelle tehtyjä käännöksiä, joista tutkittiin visuaalisuutta sekä kuinka paljon voi hyödyntää paikantamista verrattuna viittomakieliseen käännökseen.

Analyysiosiossa pohdittiin käännösratkaisuja ja käännöksissä esille tulleita ongelmia. Viitotusta puheesta visuaalisuutta on tutkittu vähän, joten käännöksiä verrattiin viittomakielisiin käännöksiin. Viittomakielinen materiaali sekä viitotun puheen suositukset olivat tukena käännöksiä tehdessä sekä analyysivaiheessa.

Asiasanat: Kaunokirjallisuus, kääntäminen, suomalainen viittomakieli, tilankäyttö, viitottu puhe, visuaalisuus

ABSTRACT

Kajarila, Sari and Nuutinen, Marjo.

Visual elements in signed speech.

40p., 1 appendix. Language: Finnish. Autumn 2013.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Sign Language Interpretation. Degree: Bachelor of Humanities.

The purpose of this thesis was to study how the visual elements of sign language can be applied in signed speech while following the recommendations of signed speech. Describing and localization are used to support storytelling in sign language fairytales. In signed speech the signs are borrowed from sign language but they are produced in Finnish word order. In this thesis it was studied how much describing can be taken advantage of in translations into signed speech. In an internet publication on page named Viivi there was short extracts from Pessi and Illusia, a fairytale written by Yrjö Kokko. Four short extracts form translated into signed speech, namely Pessi ja Illusia, Kirjeenkantaja Kimalainen, Ristilukki and Jokiäyriäinen ja simpukka. Translations in Finnish Sign Language could be found online of the same extracts. The recommendations for signed speech by the Finnish Federation of Hard of Hearing were used as a guideline.

After translations were completed the purpose was to compare the visual and storytelling elements in the signed speech translations versus in the Finnish sign language.

In the analysis translation solutions and the problems encountered have been discussed. The signed speech translations were compared with the Finnish Sign Language translations. The comparison focused on the visual elements of the translations. It was studied how much of the visual elements had been successfully integrated in the signed speech translations.

Key words: Fiction, Finnish sign language, localization, signed speech, translation, visual elements,

SISÄLTÖ

2 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI JA VIITOTTU PUHE	7
2.1 Suomalainen viittomakieli	7
2.1.1 Suomalaisen viittomakielen lauserakenne.....	8
2.1.2 Visuaalisuus ja tilankäyttö suomalaisessa viittomakielessä.....	8
2.2 Viitottu puhe.....	9
2.2.1 Viitotun puheen suositukset.....	10
2.2.2 Visuaalisuus ja tilankäyttö viitotussa puheessa	11
3 TYÖSSÄ SOVELLETUT KÄÄNNÖSTEORIAMAT	13
3.1 Sanasanainen kääntäminen	14
3.2 Dynaaminen ekvivalenssi	15
3.3 Skoposteoria.....	16
4 KAUNOKIRJALLISUUS JA KÄÄNTÄMINEN	17
4.1 Kaunokirjallisuus ja sadut	17
4.2 Kaunokirjallisuuden käännösongelmat	19
4.3 Kaunokirjallisuuden tyyli	20
5 ANALYYSI VIITOTULLE PUHEELLE TEHDYISTÄ KÄÄNNÖKSISTÄ	21
5.1 Käännöstyön prosessi	22
5.2 Käänösratkaisut ja analyysi	23
5.3 Viitotun puheen suositusten käyttäminen	28
5.4 Viittomakielisen materiaaliin vertailu	32
6 POHDINTA	35
LÄHTEET.....	37

LIITTEET	40
----------------	----

Liite 1 DVD Viitotun puheen käännökset satukatkelmista

Pessi ja Illusia

Kirjeenkantaja Kimalainen

Jokiäyriäinen ja simpukka

Ristilukki

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön aihetta miettiessämme meille oli selvää, että haluaisimme tehdä opinnäytetyön viitottuun puheeseen liittyen. Olimme molemmat valinneet vaihtoehtoisista ammattiopinnoista opinnoiksemme tulkkaus eri asiakasryhmille. Opintojen edetessä meille muodostui ajatus, että viitottu puhe on suoraa, sanasanaista kääntämistä eikä tilankäyttöä tai muuta visuaalisuutta ei juuri tule käyttää, koska kaikki viittomat tehdään lähellä huuliota. Halusimme tutkia, kuinka paljon tilankäyttöä ja visuaalisuutta voidaan hyödyntää viitotun puheen sallitussa rajatussa tilassa. Tutkimme tätä kääntämisen kautta, niin että teimme itse viitotulle puheelle satukatkelmista käännökset.

Valitsimme tekstilajiksemme sadun, koska se tuntui meistä mielekkäältä. Ajattelimme juuri sadun antavan meille mahdollisuuden käyttää kuvailua viittomisessa enemmän kuin muissa tekstityylilajeissa. Opinnäytetyömme on suunnattu kuu-routuneille, huonokuuloisille, tulkkiopiskelijoille sekä viitotusta puheesta kiinnostuneille.

Valitsimme suomenkielisen lähtötekstin, josta oli jo tehty viittomakielelle käännöspätkiä. Lähtötekstinä käytimme Yrjö Kokon kirjoittaman Pessi ja Illusia sadun tekstikatkelmia. Teimme suomenkielisestä tekstistä käännökset viitotulle puheelle ja tämän jälkeen vertailimme tekemiämme viitotun puheen käännöksiä Pia Taalaksen viittomiin viittomakielisiin käännöksiin.

Käännöstyötä tehdessämme hyödynsimme sanasanaista kääntämistä, dynaamista ekvivalenssia sekä skoposteoriaa. Sanasanaisten kääntämisen valitsimme, koska viitottu puhe on lähtökohtaisesti suomen kielen rakenteessa todella tiukasti kiinni.

Dynaaminen ekvivalenssi tukee sanasanaista kääntämistä. Dynaamisesti ekvivalentin käännöksen tarkoituksena on saada aikaan vastaanottajassa sama reaktio, kuin mitä lähtötekstissä on ajateltu. Kääntäessämme huomasimme, ettei kaikkea voi kääntää niin suoraan, kuin nämä kaksi teoriaa tavoittelevat. Valitsimme näiden lisäksi skoposteorian, koska skoposteorian tavoitteena on saavuttaa mahdollisimman luonnollinen lopputulos tulokielessä. Skoposteorian avulla pystyimme ratkaisemaan joitain käännösongelmiamme. Tällaisissa tilanteissa saattoi olla, ettei sanoille ollut suoranaista vastinetta.

Käännöstyön jälkeen tarkoituksenamme oli verrata, kuinka viitotulle puheelle tehdyissä käännöksissä saimme tuotua esille visuaalisuutta sekä tilan käyttöä verrattuna viittomakieliseen käännökseen. Viitotun puheen käännöstyön apuna käytettiin Kuuloliiton Vipe-projektin (2001–2004) työryhmän tekemiä viitotun puheen suosituksia.

Analyysiosiossa pohdittiin käännösratkaisuja ja käännöksissä esille tulleita ongelmia. Viitotusta puheesta visuaalisuutta on tutkittu vähän, ja siitä syystä käännöksiä verrattiin viittomakielisiin käännöksiin. Viittomakielinen materiaali sekä viitotun puheen suositukset olivat tukena käännöksiä tehdessä sekä analyysivaiheessa. Näiden avulla saimme tutkittua, kuinka paljon olemme pystyneet tuomaan visuaalisuutta käännöksiimme.

2 SUOMALAINEN VIITTOMAKIELI JA VIITOTTU PUHE

Tässä luvussa kerromme suomalaisesta viittomakielestä ja viitotusta puheesta. Kerromme suomalaisesta viittomakielestä, koska vertaamme opinnäytetyösämme suomalaiselle viittomakielelle käännettyä satutekstiä tekemiimme viitotun puheen käännöksiin. Kerromme viittomakielen rakenteesta ja visuaalisuudesta, koska tarkoituksenamme oli kokeilla viittomakielen visuaalisten elementtien tuomista viitottuun puheeseen.

2.1 Suomalainen viittomakieli

Suomalainen viittomakieli saavutti vuonna 1995 perustuslaillisen asemansa ja sillä oli suuri merkitys kielelliselle tasa-arvolle. Tämän myötä viittomakieliset hyväksyttiin ensimmäisen kerran kieli- ja kulttuuriryhmänä. (Lappi 2000, 72.)

Viittomakieli on syntynyt kuurojen keskuudessa luonnollisesti samalla tavalla, kuin puhutut kielet ovat syntyneet kuulevien keskuudessa. Viittomakieli on yhtä kehittynyt kuin puhutut kielet, ja sillä voidaan ilmaista kaikkea samaa kuin puhutuilla kielillä. (Malm & Östman 2000, 12–17.) Kaikissa eri kielissä on kielioppinsa ja kielen rakenne vaihtelee kielittäin; suomalaisessa viittomakielessä on oma kielioppinsa (Väätäinen 2005, 12).

Viittomakieli ei ole kansainvälinen kieli, vaan jokaisella maalla on oma viittomakielensä. Joissain maissa voi olla käytössä useampia viittomakieliiä. (Vivolin-Karén & Alanne 2004, 18.) Suomessa käytetään suomenruotsalaista viittomakieltä ja suomalaista viittomakieltä (Lappi & Malm 2011, 41).

2.1.1 Suomalaisen viittomakielen lauserakenne

Viittomakielen lauserakenteen kuvaaminen on monessa mielessä ongelmallista, koska viittomajärjestykset lauseissa vaihtelevat. Lauseita voi tutkia rakenteiden, eli sanajärjestyksen, sekä lauseen merkityksen näkökulmasta. Suomen kielessä on totuttu muodostamaan lause niin että subjekti, predikaatti sekä objekti ovat peräkkäin. Viittomakielessä lause ei aina muodostu samalla tavalla, koska se mistä puhutaan ja mitä jostakin puhutaan, voivat esiintyä samanaikaisesti. (Risänen 2000, 148.)

Viittomakielen peruslauseen viittomajärjestys voi vaihdella riippuen siitä, mitä viittoja haluaa korostaa. Kieltolauseissa tyypillisin kieltomuoto on päänpuhdistus. Kieltomuoto voi esiintyä joko koko lauseen ajan tai ainoastaan osassa lausetta. (Vivolin-Karén & Alanne 2004, 40.)

2.1.2 Visuaalisuus ja tilankäyttö suomalaisessa viittomakielessä

Suomalaisessa viittomakielessä tilankäyttö on yksi ominaispiirteistä. Tilaa voidaan hyödyntää viittomakielessä monella eri tavalla. Viittomakielessä tilannetta kuvaillessa viitotaan näkyväksi niin sanottu näyttämö, jolle paikannetaan esimerkiksi ihmiset ja asiat joista halutaan kertoa vastaan ottajalle. Kun kaikki on paikannettu omille paikoilleen ja jatketaan viittomista eteenpäin, kun myöhemmin tulee tarve kertoa lisää johonkin jo paikannettuun asiaan, voidaan palata paikannettuihin ihmisiin tai asioihin osoittamalla kohtaa minne se oli paikannettu, eikä sitä välttämättä tarvitse viittoja uudelleen. Kertaalleen rakennettuun tilaan voidaan lisätä asioita ja henkilöitä sen mukaan kun tarvitsee. (Paunu 1992, 29–30.)

Roolinvaihto viittomakielessä on hyvin yleinen piirre tuoda esille perspektiivin vaihtuminen, joka luo visuaalisuutta kieleen. Roolinvaihdolla tarkoitetaan sitä, kun viittoja ottaa kertomansa kohteen roolin esimerkiksi viittomalla joidenkin henkilöiden keskustelua. Viittoja voi paikantaa keskustelevat henkilöt tilaan esimerkiksi hänen oikealle ja vasemmalle puolelleen. Puheenvuoron vaihtuessa viittomissuuntaan tulee muutos niin, että viittoja kääntyy hieman siihen roolin suuntaan, jonka puheenvuoroa haluaa viittoa. (Paunu 1992, 173–177.)

Polysynteettinen viittoma tarkoittaa viittomaa, jossa viittoma kertoo puheenaiheen paikan ja ilmaisee puheen aiheen liikkumisen tai paikallaan olemista. Esimerkkinä polysynteettisestä viittomasta KUU-NOUSEE-HORISONTIN-TAKAA. (Jantunen 2003, 72–23.)

Klassifikaattorit voidaan jakaa kolmeen ryhmään. Niitä ovat kokonaisen kohteen klassifikaattorit, kokoa ja muotoa piirtävät klassifikaattorit ja käsittelyklassifikaattorit. Kokonaisen kohteen klasifikaattorilla kuvataan esimerkiksi autoja, ihmisiä, omenia ja ynnä muuta. Kokoa ja muotoa piirtäviä klassifikaattorilla voidaan kuvata esimerkiksi tasaisia pintoja kuten pöytää, seiniä ja geometrisiä muotoja. Käsittelyklassifikaattorilla ilmaistaan esimerkiksi avaimen pitämistä, pienten sarojen esineiden käsittelyä tai ovikellon soittamista. (Jantunen 2003, 73–74.)

2.2 Viitottu puhe

Aikaisemmin Suomessa on puhuttu viitotusta suomesta, mutta tämä käsite on muuttunut. Nykyään käytetään termiä viitottu puhe (Lappi & Malm 2012, 47). Viitottu puhe ei ole itsessään kieli, vaan se on kommunikaatiomenetelmä (Väättäinen 2005, 11). Viitottu puhe on huulilta lukemisen tukimenetelmä, jossa selkeä huulio on tärkeässä asemassa (Kuulokynnys i.a). Viitotussa puheessa puhuttu kieli käännetään viittomiksi sanatarkasti lähtötekstiä noudattaen. Viittomat lainataan viittomakielestä ja ne ovat perusmuodossa. Viittomat tuotetaan samanaikaisesti puheen kanssa. (Papunet, i.a) Viitotussa puheessa voidaan käyttää viittomisen kanssa samanaikaisesti ääntä tai viitottua puhetta voidaan tuottaa myös äänettömästi (Kuulokynnys i.a).

Viittomat tuotetaan yhtäaikaaisesti puheen kanssa ja vain tärkeimmät viittomat viitotaan. Viittoma valitaan sanojen merkityksien mukaisesti niin, että viittoma on sama kuin sanottu sana. Kaikkia sanoja ei kuitenkaan viitota vaan ne tulevat ilmi huuliolta. (Kuulokynnys i.a) Puhuttua kieltä ymmärtävät henkilöt, jotka lukevat huuilta, saavat tukea viitotusta puheesta (Papunet, i.a).

2.2.1 Viitotun puheen suositukset

Viitotun puheen työryhmä on Kuulonhuoltoliitossa 1999 perustettu työryhmä, joka siirtyi Vipe-projektin alaisuuteen vuonna 2001. Työryhmässä oli viitotun puheen käyttäjiä sekä tulkikoulutuksen saaneita henkilöitä. Viitotun puheen työryhmän tehtävänä oli kehittää viitottua puhetta, minkä kautta luotiin viitotun puheen suositukset. Suositukset käsittelivät sitä, miten viitottua puhetta tulisi käyttää ja viittoa. Suositukset julkaistiin Vipe-projektin päätösseminaarissa keväällä 2003. (Kouri 2004, 9)

Viitotussa puheessa sormitusta käytetään niin, että jos lauseeseen sopii niin sanat ovat perusmuodossa. Tarvittaessa sana voidaan sormittaa taivutusmuodossa, kun halutaan tuoda ilmi esimerkiksi paikka kunta missä asuu, muun muassa M-A-S-K-U-S-S-A tai O-U-L-U-L-A-I-S-I-S-S-A. Sormitukseen voidaan lisätä osoitus selventämään asiaa. Yhdyssanoissa viittomat valitaan viittomakielen viittomien mukaan eikä sanasta sanaan esimerkiksi viittoma TALONMIES viitotaan viittomakielen viittomalla eikä esimerkiksi TALO+MIES. (Kouri 2004, 9-11)

Viitotussa puheessa käytetään kieltomuotoja niin, että kieltosana tulee ennen verbiä. Olla-verbiä käytetään tarvittaessa esimerkiksi omistusmuodossa, mutta toteavana olla verbinä sitä ei viitota ollenkaan. Perfekti on ollut ja pluskvamperfekti oli ollut, viitotaan JO-viittomalla. Suomenkielistä päätettä -isi käytetään tarvittaessa, jos sen merkitys lauseessa on, olisi. Esimerkiksi Olisin iloinen viitotaan MINÄ+ISI+ILOINEN. Persoonapronominin viitotaan tarvittaessa ennen verbiä, jos lause sisältää persoonan. (Kouri 2004, 9-11)

Kysymyslauseessa kysymys viittoma viitotaan lauseen alkuun ja kysymysviittomia esimerkiksi MILLOIN käytetään viittomakielen mukaisesti. Kysymyksen yhteydessä tulee ilmeen ja kehonliikkeen olla kysymyksen mukainen. Kysymykseen voidaan liittää osoitus tai persoonapronomini. (Kouri 2004, 9-11)

Viitotussa puheessa vahvistavia ilmauksia käytetään viittomakielen mukaisesti eli vahvistetaan viittoman liikettä ja ilmettä joko niin, että viitotaan viittoma tai sana tulee ilmi huuliosta. Esimerkiksi viittoma TODELLA voidaan viittoa lauseessa tai ilmaista huuliossa. Demonstratiivipronominin tämä, tuo, se ja relatiivipronominin joka ja mikä, viitotaan osoittamalla ja tuodaan huuliossa ilmi. Kun sanaa ei viitota viittomana, se tuodaan jollain muulla viittomakielen tavalla esille esimerkiksi ilmeellä, eleellä tai sormittamalla sana. Komparatiivin ja superlatiivin tunnuksia käytetään tarvittaessa, jos halutaan vertailla joitain asioita. (Kouri 2004, 9-11)

Viitotussa puheessa käytetään ilmeitä koska ilmeet tukevat ymmärtämistä ja ilmeiden käyttö elävöittää viittomista. Ilme ei yksinään riitä kertomaan asiaa vaan aina tarvitaan selkeä ja näkyvä huulio sekä ehkä myös viittoma. (Kouri 2004, 9-11)

Polysynteettisiä viittomia eli klassifikaattoreita käytetään viitotussa puheessa samalla tavalla kuin viittomakielessä. Viitotussa puheessa tilaan voidaan paikantaa ja rakentaa visuaalista kuvaa, kunhan se tehdään riittävän pienellä alueella niin, ettei viittomat poistu näkökentästä ja huuliosta on näytettävissä suomenkieliset sanat. Riittävän pienellä alueella viittominen viitotussa puheessa on sen takia tärkeää, että viittomat pysyvät vastaanottajan näkökentässä. (Kouri 2004, 9-11)

2.2.2 Visuaalisuus ja tilankäyttö viitotussa puheessa

Viitotussa puheessa tilankäyttäminen ei ole kieliopillinen tekijä. Se selkeyttää viitottua puhetta ja sen ymmärrettävyyttä. Osa viitotun puheen käyttäjistä ei välttämättä ymmärrä jos tilaa käytetään. (Laurén 2006, 217.)

Viitotussa puheessa käytetään tilaa lähes samalla tavalla kuin viittomakielessä mutta pienemmällä alueella ja niin, että kaikki viittomat näkyvät vastaan ottajan näkökentässä samaan aikaan huulion kanssa. Huuliosta pitää käydä ilmi suomenkielinen puhe. Polysynteettisiä viittomia käytetään viitotussa puheessa samalla tavalla kuin viittomakielessä. Esimerkiksi kynät ovat pöydälle asetettuna riviin viitotaan KYNÄ+PÖYTÄ+kuvailu etusormella kynät pöydälle riviin. Samanaikaisesti huuliosta tulee ilmi ”kynät ovat pöydällä rivissä” (Kouri 2004, 9-11)

3 TYÖSSÄ SOVELLETUT KÄÄNNÖSTEORIAM

Käännösteorioita on useita ja jokaisen teorian sisällä, tutkijat ovat vielä muokanneet erilaisia teoreettisia malleja (Hytönen 2006, 66) Opinnäytetyössämme pyrimme dynaamiseen ekvivalenssiin. Hyödynsimme myös sanasanaista kääntämistä sekä skoposteoriaa, tehdessämme käännöksiämme. Valitsimme dynaamisen ekvivalenssin käännöksemme tavoitteeksi, koska halusimme tuoda suomenkielisen lähtötekstin viitotulle puheelle mahdollisimman sanatarkasti. Dynaamisen ekvivalenssin tavoitteena on luoda vastaavanlainen reaktio tulokielissä kuin mitä se saa aikaan lähtökielellä (Hytönen 2006, 67–68). Skoposteoria pyrkii tuomaan käännöksen enemmän tulokielelle, eikä se kiinnitä samalla tavalla huomiota lähtötekstiin kuin ekvivalenssi. (Hytönen 2006, 67–72.) Sovellamme skoposteoriaa työssämme, vaikka työ on pääasiassa sanasanaista kääntämistä sekä dynaamisen ekvivalenssin hyödyntämistä. Haluamme tehdä käännöksemme näitä teorioita hyödyntäen ja saada lopulliset käännökset muotoon, jotka toimivat kohdekielellä ja kohdekulttuurissa. Kaikissa kohdissa, sanasanaisten kääntäminen ei meidän mielestämme tuottanut hyvää lopputulosta, minkä takia olemme valinneet myös skoposteorian.

Käännöksiä tehdessä tavallisin tavoite on ekvivalenssi tai adekvaattisuus. Ekvivalenssin tavoitteena on saada lähtökielinen teksti toimimaan mahdollisimman hyvin kohdekielellä. Kun käännöksen tavoite on ekvivalentti käännös, tulee lopputuloksessa huomioida, että tekstien sisältö ja muoto täsmäävät mahdollisimman hyvin sekä lähtötekstissä että kohdetekstissä. (Hytönen 2006, 66–67.)

Nidan mukaan käännösprosessin voi jakaa kolmeen vaiheeseen. Aluksi analysoidaan lähtötekstin piirteitä ja ominaisuuksia, jonka jälkeen lähtöteksti siirretään tulokielelle ja lopuksi se vielä muotoillaan tulokielelle sopivaksi. Siirtovaihe tapahtuu kääntäjän päässä ja viimeisessä vaiheessa teksti muotoillaan tulokielen ehtojen mukaisesti tulokielelle sopivaksi. (Vehmas-Lehto 2002, 62.)

Adekvattista käännösratkaisua käytettäessä pyritään tuomaan lähtöteksti mahdollisimman lähelle kohdekielen kulttuuria ja tekemään käännöksestä enemmän kulttuuriin sopiva. (Hytönen 2006, 66–67.)

Skoposteoria on myös yksi tunnetuimmista käännösteorioista. Tämän käännösteorian pääajatuksena on ottaa huomioon käännöksen tarkoitus. (Hytönen 2006, 71.)

3.1 Sanasanainen kääntäminen

Sanasanaisen käännöksen tavoitteena on käyttää samaa kielioppia ja sanastolistaa rakennetta kuin lähtötekstissä on käytetty. Sanasanaisessa käännöksessä keskitytään vahvasti säilyttämään lähtötekstin piirteet. Käännöksen tavoitteena ei ole ottaa huomioon tulokielen kulttuuria tai vastaanottajia. (Hytönen 2006, 76.)

Yksi sanasanaisen kääntämisen ratkaisutavoista on viittomakielessä ja viitotussa puheessa käytetty sormittaminen (Hytönen 2006, 77). Sanasanaisessa käännöksessä pyritään saamaan aikaan vastineita sana sanalta. Tässä käännösratkaisutavassa ei ole tavoitteena muuttaa käännöstä sen kohdekielen kieliopin vaatimilla tavoilla. (Ingo 1990, 78–79.)

Sananmukainen käännös kuvaa käännöksen tarkkuutta ja sillä tarkoitetaan suoraa käännöstä. Yleensä käännöstä ei toteuteta sanasanaista kääntämistä hyödyntäen, koska näin toteutetun käännöksen lopputulos saattaa olla tulokielessä vaikea ymmärtää. Kielten rakenne-erot vaikuttavat sanasanaisen käännöksen onnistumiseen. (Ingo 1990, 212.)

3.2 Dynaaminen ekvivalenssi

Tulokielen vastaanottajan tulisi kokea käännös vastaavanlaiseksi, kuin se olisi tehty suoraan hänen äidinkielelleen. Tämän takia kääntäjän on löydettävä lähtökieliset vastineet, jotka tekevät käännöksestä mahdollisimman vastaavan tulokielessä, ja jotka sopivat tulokieleen sekä kulttuuriin. (Ingo 1990, 262.) Vaikka aina ei ole mahdollista tutkia vastaanottajien reaktioita, tavoitteena on silti tuottaa mahdollisimman vastaava reaktio, mitä vastaanottajalle tulisi, jos teksti olisi hänen äidinkielellään tuotettu. (Vehmas-Lehto 2002, 58.)

Dynaamisessa ekvivalenssissa ei siis katsota vain lähtökielen lopputulosta ja tulokielen lopputulosta. Tavoitteena on huomioida vastaanottajan reaktio, ja täsmääkö se lähtökielessä tapahtuneeseen reaktioon. Jos käännös ei ole luonteva tulokielessä, ei se saa tulokielessä samaa reaktiota aikaan, mitä se sai lähtökielessä. (Vehmas-Lehto 2002, 56.)

Dynaamista ekvivalenssia joudutaan välillä soveltamaan, koska tulokielessä ei tunneta lähtökielistä sanaa tai merkitystä. Lähtökielisen sanan alkuperän voi yrittää säilyttää esimerkiksi käyttämällä yleistä ilmaisua, ja lisäämällä siihen jonkin yksityiskohdan tai piirteen. (Vehmas-Lehto 2002, 57.) Kääntäjä voi korvata alkuperäisen sanan tulokielelle tutulla sanalla, joka on lähes vastaava kuin lähtökielessä käytetty. (Vehmas-Lehto 2002, 57.)

3.3 Skoposteoria

Saksalaiset käännöstutkijat Katharina Reiss ja Hans J. Vermeer kehittivät 80-luvun alussa skoposteorian. Skoposteorian tavoite on kiinnittää huomiota enemmänkin käännökseen kuin lähtötekstiin. (Hytönen 2006, 71.)

Käännös huomioi tulokielisen kulttuurin ja tavoittelee käännöstä, joka on mahdollisimman luonteva myös tulokielessä, kuten dynaamista ekvivalenssia tavoitteleva käännöskin. Kääntäjä pyrkii mahdollisimman hyvään lopputulokseen. Hän tekee päätöksen siitä, minkälainen informaatio on tulokielisessä kulttuurissa tarkoituksellista. Käännöstyötä tehdessä pitää miettiä käännöksen lopullista muotoa ja kuinka se kohdekielellä toimii. Skoposteoriassa käännöksen tärkein tavoite on huomioida käännöksen toimivuus tulokielessä. (Hytönen 2006, 71.)

Skoposteoriassa tekstin tulokielinen käännös ja sen tavoite voi olla erilainen, kuin mitä se on ollut lähtökielisessä tekstissä. Käännöstä tehdessään kääntäjä ottaa huomioon käännöksen lopullista tavoitetta. Nämä tavoitteet voidaan jakaa kolmeen eri ryhmään. Esimerkkinä jos päätavoitteena on tehdä informatiivinen käännös, on tulokielisessä tekstissä välitettävä mahdollisimman paljon tietoa lähtötekstistä vastaanottajalle. (Reiss & Vermeer 1986, 87; 114–115.)

Tavoitteena on saada teksti välitettyä mahdollisimman selvästi vastaanottajalle, koska halutaan välttää väärinkäsityksiä. Informatiivisella käännöksellä on selkeä kohderyhmä ja käännettävällä tekstillä on selvä tarkoitus kohderyhmässä. (Pekkanen 2006, 84.) Esimerkkinä tällaisesta käännöksestä voi olla poliittisen puheen kääntäminen. (Reiss & Vermeer 1986, 87; 114–115.)

Jos käännöksen tarkoituksena on välittää sen taiteellisuutta, on käännös silloin ekspressiivinen. Kun käännöksen tarkoitus on vaikuttaa vastaanottajien mielipiteisiin, silloin käännös on operatiivinen käännös. (Reiss & Vermeer 1986, 87; 114–115.)

4 KAUNOKIRJALLISUUS JA KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa kerromme yleisesti kaunokirjallisuudesta sekä niiden kääntämisestä. Käsitlemme myös minkälaisia käännösongelmia kääntäjä kohtaa tehdessään käännoästä kaunokirjallisesta lähdemateriaalista. Ensimmäisessä alaluvussa käsitlemme yleisesti kaunokirjallisuutta. Seuraavissa kahdessa alaluvussa olemme keskittyneet käsittämään kaunokirjallisuuden kääntämiseen liittyviä ongelmia sekä kaunokirjallisuuden tyyliä. Pyrimme katsomaan kaunokirjallisuuden käännoäsongelmia kääntäjän näkökulmasta sekä tuomaan esille tyyliin liittyviä haasteita, jotka voivat vaikuttaa kääntäjän työhön.

4.1 Kaunokirjallisuus ja sadut

Kaunokirjallisuudessa käytetään usein kuviteltuja henkilöitä ja hahmoja. Joskus kuitenkin tarinaan voidaan ottaa vaikutteita todellisesta elämästä ja kirjailijan omista henkilökohtaisista kokemuksista. Kaunokirjallisuus voidaan jakaa kolmeen pääalajiin. Näistä ensimmäinen on kertomakirjallisuus. Kertomakirjallisuuden tyypillisiä muotoja ovat romaanit. Toisena kaunokirjallisuuden muotona ovat runot. Runoja tehdessä poiketaan usein kielion rakenteesta ja sen tarkoituksena on leikitellä kielen kanssa. Kolmantena muotona on näytelmäkirjallisuus. Näytelmäkirjallisuuden tarkoituksena on tulla esitetyksi katsojille. (Otavan opisto, i.a.)

Sadut ovat tulleet perinteeksi 1800-luvulla, mutta alun perin aikuiset ovat kertoneet satuja toisilleen muun muassa illanistujaisissa (Kivilaakso 2010, 9). Satu on mielikuvitukseen pohjautuva kertomus. Satu on aika- ja paikkasidonnaista. (Vilén 2012)

Satu on myös arjen todellisuuden rajoista piittaamaton, hauska ja opettavainen kertomus. Sadun ominaispiirteitä ovat esimerkiksi tunnereaktiot ja seikkailut. Satujen avulla saatetaan ratkaista myös omassa elämässä kohdattuja ongelmia. Sadun avulla voidaan voittaa vaikeuksia ja saada uskallusta elämään. Saadussa voi tapahtua mitä vain. Ne voidaan jakaa eläin-, pila- ja ihmesatuihin, novelleihin sekä vanhoihin kansansatuihin tai moderneihin taidesatuihin. (Vilén 2012)

Taidesadulle tyypillistä on kuvailla tarkasti sadun henkilöt ja heidän ympäristöään, sekä usein niissä ilmenee myös moraalisia opetuksia. Suomalaisissa taidesaduissa on otettu luonnosta vertauskuvia ja ne pohjautuvat suomalaisiin kansansatuihin. Luontoon ja metsään liittyvissä taruissa ilmenee usein tarunomaisia hahmoja kuten peikkoja ja keijuja. Romantiikan aikakaudella taidesaduissa luonto oli elollinen ja kasvit muistuttivat ihmistä. Saduissa oli usein päärooleissa eläimiä. (Kivilaakso 2010, 16–17.)

Toisen maailmansodan jälkeen sadut ja kuvitteellisuus yhdistyivät. Luontokuvaus ja kuvitteellinen satu yhdistyivät harvalaatuiseksi sotasaduksi Yrjö Kokon Pessissä ja Illusiassa vuonna 1944. Nykyaikaisessa yhteisössä ihmisestä ajatellaan hänen olevan ympäristön ja luonnon hallitsija, mutta Kokon tarinassa ihminen kuuluu osaksi luontoa. (Kivilaakso 2010, 18.)

Pessi ja Illusia on tarina, joka on sekoitus fantasiaa ja normaalia elämää. Tarina kertoo menninkäisestä nimeltä Pessi ja keijukaisesta nimeltä Illusia. Tarina pohjautuu heidän väliseensä ystävyyteen (Ilias Oy, i.a). Pessi ja Illusia sadun on kirjoittanut eläinlääkäri Yrjö Kokko. Kokko kirjoitti satua kolmenvuoden ajan jatkosodan aikaan. Pessi ja Illusia satu sai alkunsa, siitä kun Kokko oli nähnyt neuvostoliittolais-sotajoukon kävelevän tiellä. Tämä hetki oli tuonut hänen mieleensä sodan aiheuttaman ahdistuksen. (YLE Teema, i.a.)

Hän sai idean pessimisti-menninkäisestä ja optimisti-keijukaisesta. Pessi ja Illusia satu sijoittuu jatkosodan aikaan, joten tarinan hahmot asustavat rintaman läheisyydessä. Pessi ja Illusia julkaistiin ensimmäisen kerran huhtikuussa 1944. (YLE Teema, i.a.)

4.2 Kaunokirjallisuuden käännösongelmat

Käännösongelmien luokittelu on haastavaa, koska käännöstä tehdessä muuttujia on paljon. Käännökseen vaikuttavia tekijöitä ovat kääntäjän kokemus, hänen kielitaitonsa sekä tekstityylit ja tekstilajit. (Tommola 1997, 31.) Kääntäjän työtä rajaavat käänöksessä käytettävä lähtöteksti sekä sen kieli ja kulttuuri. Valmiissa käänöksessä tulee huomioida kohdekieli ja sen kulttuurin piirteet. (Pekkanen 2006, 83.) Kääntäjän tulee olla käännöstä tehdessään tietoinen kohdekielellä kulttuurista, sekä sen kielen tyypillisistä viestintätavoista. (Tommola 2006, 9.) Käännöstyössä on tilanteita, jolloin kielten erot aiheuttavat ongelmia ja niihin ei löydy kieliopin kautta ratkaisua. Yleensä käännöshaasteina koetaan tapaukset, joissa kohdekielestä ei löydy vastinetta lähtötekstin sanalle tai sanoille. (Tommola 1997, 36–37.)

Kaunokirjallisuutta käännettäessä ei aina ole selkeää kohderyhmää. Käännös voidaan suunnata lapsille, naisille tai miehille, mutta usein käännös on saatettu tehdä miettimättä sen kohderyhmää. (Pekkanen 2006, 84.)

4.3 Kaunokirjallisuuden tyyli

Satuja kirjoitettaessa on muistettava sadun tyylliset vaatimukset. Satu on opettava ja samalla huvittava kertomus, mikä perustuu mielikuvitukseen, kansan uskomuksiin ja myytteihin. Sadussa usein on vähintään yksi asia, joka ei ole todellisessa elämässä mahdollista, kuten esimerkiksi ihmisen ja eläimen välinen keskustelu. (Sarmavuori 2010, 115.)

Kaunokirjallisuudessa puhujia voi olla useita. Henkilön puhuessa hänen puhe-tyylinsä voi vaihdella sen mukaan, kenelle hän puhuu ja minkälainen ympäröivä tilanne on. Tämä kokonaisuuden tulee toimia kohdekielellä ja kohdekulttuurissa ja siitä vastuu on kääntäjällä. (Pekkanen 2006, 84–89.)

Kaunokirjallisuudessa kuvataan usein paikkoja, tapahtumia, henkilöitä sekä ajatuksia. Tekstin sisältö ei aina ole lukijan kulttuurille ominaista, jolloin se laajentaa hänen ymmärrystään. Osa asioista ei välttämättä ole hänelle entuudestaan tuttuja. Kaunokirjallisuuden kääntäjällä on niin sanotusti enemmän liikkumavaraa, mutta kaunokirjallisuus voi myös asettaa paljon haasteita kääntäjälle. (Pekkanen 2006, 84–89.)

Jos tulokieli ja lähdekieli ovat rakenteeltaan samanlaisia, voi kääntäminen tuntua helpolta, koska kääntäjä pystyy hyödyntämään kielten yhteneväisyyttä. Kuitenkin myös ongelmakohtia voi löytyä. (Pekkanen 2006, 84–89.)

Kielessä käytetty tyyli ilmaista asioita, on tapa hyödyntää kielen antamia mahdollisuuksia. Tyylieroja voidaan miettiä lauseopillisesta, sanojen merkityksen sekä äänensävyjen näkökulmasta. Tyyliin liittyviä piirteitä ovat kielikuvat, sanajärjestykset ja painotukset. Tyyliin vaikuttavat kertojan näkökulma, joka voi tarinan aikana muuttua. Tarina voi sisältää myös pohdiskelua, kuvailua tai muuten vauhdikkaita kohtia. (Pekkanen 2006, 86–87.)

5 ANALYYSI VIITOTULLE PUHEELLE TEHDYISTÄ KÄÄNNÖKSISTÄ

Tässä luvussa analysoimme tekemiämme käännöskatkelmia sadusta Pessi ja Illusia. Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, kuinka viitotulle puheelle tehdyissä käännöksissä voidaan säilyttää sadun kerronnallisia piirteitä noudattaen viitotun puheen suosituksia. Vertaamme käännoksiämme internetistä löytyviin Pessi ja Illusia satukatkelmiin, jotka on käännetty viittomakielelle. Analysoimme käännoistämme dynaamisen ekvivalenssin, sanasanaisen kääntämisen sekä skoposteorian kautta, joista on kerrottu luvussa 3.

Valitsimme käännettäväksi materiaaliksi Pessi ja Illusia -sadun, koska siitä oli tehty internetiin valmis viittomakielinen materiaali. Otimme käännettäväksemme Pessi ja Illusia sadusta neljä eri lukua: Pessi ja Illusia, Kirjeenkantaja kimalainen, Ristilukki sekä Jokiäyriäinen ja simpukka. Emme kääntäneet sadun lukuja kokonaan, vaan otimme lyhyet alkupätkät saduista, kuten internetissä olevassa viittomakielisessä materiaalissa on tehty. Teimme viitotun puheen käännökset, niin ettemme katsoneet etukäteen viittomakielistä materiaalia vaan lähdimme tekemään käännoistyötä suoraan. Kun olimme tehneet käännökset samoista satukatkelmista, aloimme analysoida tekemiämme käännoksiä. Analysoidessa käännoksiä hyödynsimme viittomakielistä materiaalia, koska halusimme verrata kuinka paljon olimme onnistuneet säilyttämään visuaalisuuden elementtejä viitotun puheen käännoksissämme.

5.1 Käännöstyön prosessi

Työprosessi lähti käyntiin kirjallisuuden keräämisestä. Alussa meille oli hieman epäselvää, kuinka paljon materiaalia olisi mahdollista saada opinnäytetyötä varten. Pyrimme keräämään materiaaleja monipuolisesti eri lähteistä. Tämä siksi, että pystyisimme valitsemaan meille tarpeelliset sekä hyödylliset tiedot, joita tarvitsisimme opinnäytetyötä tehdessämme.

Perehdyimme ensin teoria osioihin. Ajattelimme, että meidän on helpompi myöhemmässä vaiheessa pohjustaa käännöksemme näihin teorioihin, koska olimme pohtineet teoriaosio vaiheessa näiden teorioiden käyttöä meidän käännöstyössämme.

Tutustuimme aluksi Kuuloliiton erityisasiantuntija Sirpa Laurénilta saamiimme viitotun puheen suosituksiin, joiden pohjalta lähdimme tekemään käännöstämme. Olimme ennen käännösten tekoa keränneet kirjallisuutta eri käännösteorioista ja pohtineet mitä teoriaa itse hyödyntäisimme. Kirjoitimme ensin käännösteorioihin liittyvän osion valmiiksi, jonka jälkeen varasimme Diakonia ammattikorkeakoulun tulkkausstudion. Olimme miettineet teoriaosiota kirjoittaessa omia käännöksiämme, joten käännöksiä kuvattaessa niiden pohtimiseen ei tarvinnut kuluttaa enää aikaa. Jaoimme satukatkelmät niiden kestojen perusteella. Koska ensimmäinen katkelma oli ehdottomasti pisin, päätimme, että toinen ottaisi sen kääntääkseen ja toinen kääntäisi kolme lyhyempää satukatkelmaa. Kun aloitimme käännöstyön, jouduimme useaan otteeseen ongelmatilanteisiin, koska suomenkielinen materiaali oli haastavaa. Esimerkkinä haasteista olivat sanonnat kuten Pessi ja Illusia satukatkelmassa ollut ”heitti härän pyllyä” (Liite 1: Pessi ja Illusia).

Aluksi kokeilemaan käännösten tekoa niin, että olimme perehtyneet käännettävään tekstiin jo valmiiksi ja olimme miettineet käännösratkaisujamme. Meillä ei tässä kohdassa vielä ollut valmiita glosseja. Glossit ovat viittomakielestä otettuja viittomia, jotka ovat kirjoitettu perusmuodossa ja ne kirjoitetaan suuraakkosin (Rissanen 2006, 33).

Saatuamme ensimmäiset versiot käännöksistämme valmiiksi ja katsoessamme niitä läpi totesimme, ettemme ole niihin vielä tyytyväisiä. Päätimme tehdä käännökset uudelleen ja tällä kertaa päätimme käyttää glosseja apuna. Kirjoitimme glosseja ja kun tuli haastavia kohtia, keskustelimme ja mietimme niitä yhdessä, kuinka aiomme ne ratkaista. Myöhemmin teimme käännökset uudestaan hyödyntäen tällä kertaa tekemiämme glosseja käännöksistä. Kuvaukset tehtiin useammassa erässä ja olimme tyytyväisiä käännöksiin, joissa olimme käyttäneet apuna glosseja.

5.2 Käännösratkaisut ja analyysi

Jokaisessa sadun käännöskatkelmassa pysytään kiinni lähtötekstissä ja sen merkityksessä. Kohde-ryhmänä ovat huonokuuloiset sekä kuuroutuneet, jotka ovat äidinkieleltään usein suomenkielisiä. Heidän kuulonsa on heikentynyt iän taikka jonkin sairauden myötä.

Viitotussa puheessa on tärkeää, että huuliosta tuotetaan samat sanat, kuin lähtötekstissä. Kun analysoimme käännöksiämme, huomasimme, ettemme joka kerta olleet onnistuneet säilyttämään suomenkielistä sanaa huuliossa. Telemme glossit vaikuttivat huulioon ja sanat saattoivat jäädä siihen muotoon kuin ne oli kirjoitettu glosseihin. Sanojen päätteet jäivät joissain kohdissa puutteellisiksi ja niiden alkumuoto tuli ilmi huuliosta.

Kaikille suomenkielisille sanoille ei löydy täysin vastaavaa viittomaa tai sanalle on olemassa useita viittoma vaihtoehtoja, jotka eivät ole vakiintuneet käyttäjien keskuudessa. Esimerkkinä suomenkielisestä sanasta, jolle ei ole varsinaisesti omaa viittomaa on vaaratunturi.

Päätimme käyttää viittomaa VAARA, joka viittomakielessä tarkoittaa riskiä tai vaaratilannetta. Lisäsimme VAARA viittoman perään MÄKI viittoman, jotta se antaisi mielikuvan vaara-tunturista (Liite 1).

Käännöstä tehdessä tuli monesti esille ongelma, jossa kuvailulla olisi pystynyt ilmaisemaan asian helposti ja yksinkertaisesti. Päätimme hyödyntää kuvailua ja yhdistää suomenkielen sanoja yhdellä viittomalla. Tästä esimerkkinä Pessi ja Illusia – luvun katkelmassa, kun ääni lähti vaaran rinnettä alas ja nousi toisen vaaran rinnettä ylös. Kuvasimme tämän vain liikkeellä, mutta huuliosasta kävi ilmi kaikki suomenkieliset sanat, jotka olivat tekstissä (Liite 1: Pessi ja Illusia).

Samassa satukatkelmassa oli kohta, jossa Pessi kompastui ja kieri alas rinnettä. Liikettä jatkettiin kuvailulla ja näin saatiin useampi suomenkielinen sana sidottua yhteen ja jälleen kerran suomenkieliset sanat tuotettiin kokonaisuudessaan huuliosassa (Liite 1: Pessi ja Illusia). Vastaavia tilanteita oli useita. Tämän käännösratkaisun taustana oli skoposteoria. Vaikka pääsääntöisesti pyrimme hyödyntämään dynaamisen ekvivalenssin tavoitetta tuottaa sama reaktio sekä lähde- että tulokielessä, oli silti skoposteorian mahdollistama muunnos parempi lopputuloksen kannalta. Jos olisimme tehneet käännökset sanasanaisesti, olisi lopputulos voinut olla epäselvä tulokielessä. Näin saimme aikaan lopputuloksen, joka oli mielestämme helposti ymmärrettävissä myös tulokielessä.

Satukatkelmassa Pessi ja Illusia tulee suomenkielinen sanonta ”heitti häränpyllyä”, joka tarkoittaa, että asiat eivät mene niin kuin on tarkoitettu tai suunniteltu. Teimme päätöksen, että käännämme tämän sanonnan sanasanaisesti (Liite 1: Pessi ja Illusia), koska suomenkielessä käytetään paljon sanontoja ja ne ovat suomenkielille ominaisia.

Viittomakielisessä materiaalissa tämä kohta on avattu niin, että sanonnan merkitys tulee ilmi ja on enemmän viittomakielinen eli kuvaileva ratkaisu. Sanasanaisesti käännöksenä ”heitti häränpyllyä” on viittomakielisen näkökulmasta ajateltuna outo, koska viittomat HÄRKÄ ja PYLLY antavat visuaalisen mielikuvan härän takapuolesta, eikä tuo ilmi sanonnan merkitystä. Sen sijaan huonokuuloinen tai kuuroutunut suomenkielentaitoinen henkilö ymmärtää, mitä tällä viittomayhdistelmällä tarkoitetaan (Liite 1: Pessi ja Illusia).

Kaikissa käännöksissämme on kohtia, joissa yhdellä viittomalla kerrotaan useamman asian tapahtumisesta. Näissä kohdissa käytimme vain yhtä viittomaa, mutta suomenkieliset sanat käyvät ilmi huuliosta. Esimerkiksi satukatkelmassa Jokiäyriäinen ja simpukka on kohta, jossa tekstissä lukee ” muodosti pieniä heleä-äänisiä koskia, joissa keväisin oli niin paljon vettä, että niissä olisi voinut pieni myllykin pyöriä”. Miettiessämme tätä käännösratkaisua tulimme siihen tulokseen, että viittoman liikkeen jatkaminen kuvaa tekstissä olevaa asiaa paremmin, kuin jos olisimme viittoneet MYLLY MYÖS MYLLY joka siis tarkoitti myllykin pyöriä. Ratkaisimme tämän kohdan valitsemalla viittoman MYLLY ja jatkoimme viittoman liikettä eli pyörimistä (Liite 1: Jokiäyriäinen ja simpukka). Tässä kohdassa huuliosta kuitenkin saa saman informaation, kuin suomenkielisestä tekstistä.

”Keväisin oli niin paljon vettä, että niissä olisi voinut pieni myllykin pyöriä”
KEVÄT OS4-3 OLI NIIN(pi) PALJON VETTÄ / OS4-3 OLISI VOI PIENI MYLLY
(jatka pyörivää liikettä).

(Liite 1: Jokiäyriäinen ja simpukka)

Samoin satukatkelmassa Pessi ja Illusia on kohta, jossa olemme käyttäneet yhtä viittomaa, mutta huuliosta tulee useampi suomenkielinen sana ilmi. Esimerkkinä kohdasta on ”vyöryi naapurivaaran rinnettä ylös” jossa viittomaa MÄKI on jatkettu liikkeellä (Liite 1: Pessi ja Illusia). Liike antaa visuaalisen informaation siitä, mitä huuliosta on luettavissa.

”Vyöryi naapurivaaran rinnettä ylös”
4a (sormet värisevät ja liike jatkuu) 3y.
(Liite 1: Pessi ja Illusia)

Satukatkelmassa Pessi ja Illusia, käytettiin paljon suomen kielen sanoja näyttää ja tuntua. Näille molemmille sanoille on omat viittomansa. Kuitenkin piti miettiä tarkoituksen todellisuutta eli tarkoitettiinko sadussa, että joku asia näytti joltain vai tuntuiko se joltain. Satukatkelmassa oli kohtia, joissa puhuttiin, miltä joku näytti. Hyödynsimme kasvoihin kohdistettuja viittomia, kun puhuttiin jonkin hahmon ulkonäöstä.

”Palokärki näytti nyt jollakin tavalla hullukurisen touhukkaalta”
 TULI LINTU NÄYTTÄÄ (kasvot) NYT JOKU TAPA HULLU TEHDÄ
 (Liite 1: Pessi ja Illusia)

Käytimme KATSOA viittomaa kun satukatkelmassa mainittiin, että jokin asia näytti joltain ja tämä liittyi usein ympäristöön (Liite 1).

”Koko luonto näytti tänä päivänä jollakin tavalla erikoiselta.”
 KOKO LUONTO NÄYTTÄÄ TÄNÄ PÄIVÄ JOKU TAPA ERIKOINEN.
 (Liite 1: Pessi ja Illusia)

Opinnäytetyössämme koimme suurimpana haasteena käännöksiä tehdessä sadussa käytetyn suomen kielen vanhanaikaisuuden. Katkelmissa on käytetty todella paljon vanhoja sanoja ja sanontoja, jotka eivät meille aina auenneet ensi silmäyksellä. Jouduimme pohtimaan, miten saisimme ratkaistua käännösongelmat niin, että niissä säilyisi satukatkelmassa käytetty suomen kielen tyyli, mutta se myös olisi riittävän selkeä tulokielessä.

”Keväthalla on se kuolema, joka kevään elämän hurmiossa usein unohdetaan.”
 AAMU KOITTA / PÄIVÄ / JO TULLA KYLMÄ / MUUTTUA PAKKANEN.
 (Liite 1: Kirjeenkantaja Kimalainen)

Käytimme viittomaa MUUTTUA yhdistettynä viittomaan, kun tilanteessa puhuttiin esimerkiksi sinivuokkojen sinertymisestä. Käytimme pääviittomana viittomaa SININEN ja lisäsimme sen perään viittoman MUUTTUA, jolloin se mielestämme kuvasi tätä tilannetta paremmin. (Liite 1: Pessi ja Illusia.)

”Niiden posket sinistyivät”
 OS4-3 POSKI SININEN MUUTTUA
 (Liite 1: Pessi ja Illusia)

Suurimpana ongelmana olivat sanat, joille ei ole vastaavaa viittomaa. Tällaisia esimerkkejä ovat *suvanto* ja *aarniometsä*. Viittoma PAJU osoittautui haasteelliseksi satukatkelmassa *Ristilukki*. Katkelmassa sana *paju* oli liitesana monessa kohdassa. Oli *pajupuuta*, *-kukkaa* ja *-perhosta*, ja näissä kohdissa käytimme vain P-kirjainta), jonka jälkeen tuli esimerkiksi *pensas* viittoma. Yhdessä kohdassa teimme sormituksen uudelleen *pajulle*, koska halusimme selkeyttää kohtaa, jossa puhutaan *pajuperhostesta*. (Liite 1: *Ristilukki*.)”

”He yhäkin näkivät *pajupensaitten lähistöllä*”

HE-4-2 / YHTÄKKIÄ NÄKEÄ / p a j u PENSAS LÄHELLÄ

(Liite 1: *Ristilukki*)”

”Kastelemaan suurta keltaista *pajun norkkoa*”

KATSOA SUURI KELTAINEN p a j u NORKO (kukka)

(Liite 1: *Ristilukki*)”

Yksi haastava kohta oli pohtia viittomaratkaisua sanalle *suvanto*, joka esiintyi satukatkelmassa *Jokiäyriäinen* ja *simpukka*. Aluksi pohdimme, käytämmekö viittomia, jotka kuvaavat *suvantoa*, mutta päätimme ratkaista käännösongelman ensimmäisen kerran sormittamalla, minkä jälkeen käytämme pelkkää s-etuliitettä ja selkeää huuliota *suvanto* (Liite 1: *Jokiäyriäinen* ja *simpukka*). Tätä ratkaisua käytimme, koska kuvailu ei olisi välittänyt sanan merkitystä tulokieleessä. Kuitenkin oletamme, että kohderyhmällä on suomen kielen taitoa. Kun puhuttiin vain pelkästä *suvannosta* eli joenkohdan syvennyksestä viittoma oli silloin s-etuliite. Joissain kohdissa liitimme s-etuliitteen perään viittoma alue, kun puhuttiin *suvannosta* ja sitä ympäröivästä alueesta, liitimme viittomaan lisäksi ALUE (Liite 1: *Jokiäyriäinen* ja *simpukka*). Tässä kohdassa huuliossa käytettiin sanaa *suvanto*.

”Puron käännekohtassa oli *suvanto*”

PURO KÄÄNTYÄ PAIKKA OS-2 (siinä) s u v a n t o.

(Liite 1: *Jokiäyriäinen* ja *simpukka*)

Suopursun käänsimme niin, että käytimme viittomia SUO ja RUUSU. Selvitimme, mikä on suopursu ja meille selvisi, että se on suolla kasvava ruusu. Halusimme tuoda ilmi ruusun, joten käytämme, siis pursun viittomana RUUSU, mutta huuliolla on pursu (Liite 1: Jokiäyriäinen ja simpukka). Sateenkaarelle pohdimme viittomaa pitkään kunnes päädyimme käyttämään VÄRI KAARI, koska ajattelimme sen olevan kuvaavin ja tuovan mielikuvan sateenkaaresta (Liite 1: Ristilukki).

Satukatkelmassa piti alusta saakka miettiä, miten rakennamme satua viitotun puheen tilankäytön kannalta. Sadun alku-tapahtumat vaikuttivat vielä loppukohdissakin, joten paikannuksella oli suuri merkitys. Halusimme saavuttaa käännöksissämme mahdollisimman paljon visuaalisuutta ja tässä nimenomaan paikantamisella oli suuri merkitys. Loimme mielikuvan ympäristöstä, jonne tarina sijoittui. Viitotussa puheessa ei yleensä tilankäyttöä hyödynnetä paljoa, paitsi kun halutaan selkeyttää jotain tiettyä yksityiskohtaa.

5.3 Viitotun puheen suositusten käyttäminen

Viitotun puheen suosituksissa sanotaan sormittamisesta, että sitä voidaan käyttää tarvittaessa, varsinkin kun kontekstille ei ole suoranaista viittomaa. Säilyttääkseen kohde- ja tulokielessä merkityksen samana, oli tilanteita, joissa sormittaminen mahdollisti tämän parhaiten. Ihan alussa sormitamme Pessin ja Illusian nimet jonka jälkeen kaikissa tarinoissa käytämme P:tä ja I:tä kuvaamaan heitä. Huuliossa kuitenkin nimet tuotettiin kokonaisina. (Liite 1).

Pessi ja Illusia satukatkelmassa lueteltiin paljon erilaisia lintuja. Esimerkiksi laulurastas ratkaistiin käyttämällä LAULU viittomaa ja yhdistämällä siihen LINTU viittoma. Huuliosta tulee ilmi LINTU-viittoman kohdalla rastas (Liite 1: Pessi ja Illusia). Joissain kohdissa käytimme laulamiseen viittaavaa viittomaa ja joissain kohdissa hyödynsimme linnunnokkaa ja linnun laulua kuvailevaa viittomaa. Kuitenkaan kaikissa lintujen nimissä ei ollut selkeää etuliitettä johon olisi voinut vielä yhdistää viittoman LINTU. Tällainen esimerkki on peipponen, jonka päätimme sormittaa. Jos tämän linnun kohdalla olisi käyttänyt viittomaa LINTU, ei tulokielessä välttämättä olisi käynyt täysin ilmi, että mistä linnusta oli kyse.

Sormittamalla peipponen varmistimme, että kohdekielen ja tulokielen tarkoitus säilyy samana. Olemme myös sormittaneet sanat kelohonka, paju, suvanto, mettä ja telkkä. (Liite 1: Pessi ja Illusia.)

Viitotussa puheessa ilmeiden käyttö on suotavaa, koska se tukee ymmärtämistä. Pelkkä ilme ei riitä yksinään kuvaamaan mahdollista tilannetta ja sen takia olemme muutamassa kohdassa käyttäneet roolinvaihtoa. Tällaisissa tilanteissa viittoja on Pessin tai Illusian roolissa. Mielestämme se selkeytti tilannetta ja teki siitä yksinkertaisemmin ymmärtää. Jos olisi vain viittonut sanatarkasti, ei välttämättä tulokielen kohderyhmä olisi saanut siitä samanlaista informaatiota. Katseen suuntaamisella pystyttiin kertomaan kuka puhuu ja kenelle. Puheenvuorojen iloisen tai negatiivisen tunnelman pystyimme välittämään ilmeiden avulla. (Liite 1.) Esimerkkejä löytyy Pessi ja Illusia satu katkelmasta, jossa on vuoro-keskustelua, jolloin ilmeet ja eleet tulevat yhtenä osana viittomiseen (Liite 1: Pessi ja Illusia). Alla oleva ratkaisu tekee käännöksestämme enemmän sadun omaisen ja tuo kohdetekstin lähemmäs tulokieltä.

”- Hauskaa kevättä, kuului ääni sanovan”

MUKAVA KEVÄT (rooli3) / KUULUA ÄÄNI SANOA

(Liite 1: Pessi ja Illusia)

Ristilukki satukatkelmassa Pessi kertoo ajatuksiaan, jolloin tulee ilmeestä ilmi, että viittoja on Pessin roolissa.

”- Se on pajuperhonen, sanoi Pessi.”

OS-3 NIMI p a j u PERHONEN SANOA Pessi.

(Liite 1: Ristilukki)

Samaisessa tarinassa Illusia katselee kukkia, jolloin paikannukset ja viittomat tehdään kukkien suuntaan, sekä viittoja ottaa Illusian roolin (Liite 1: Ristilukki).

”Illusia kerran kumartui lähemmin kastelemaan”

I (Illusia) HÄN-3 / YKSI KERTA / KUMARTUA LÄHEMMÄS-4 KATSOA-4

(Liite 1: Ristilukki)

Viitotun puheen suosituksissa mainitaan OLISI viittoman käyttämisestä. Suomenkielisissä satukatelmissa olisi-sana toistuu useasti. Sen merkitys tarinnoissa on oleellinen, joten päädyimme käyttämään viitotun puheen suositusten mukaisesti OLISI viittomaa käänöksissämme. Kun olisi-sana esiintyi omana verbinä, käytimme sille viittomavastinetta. Ristilukki satukatelmassa OLISI viittoma esiintyy moneen kertaan, koska sen merkitys tarinan kululle on suuri.

”Jos se olisi näkynyt, olisi Illusia jättänyt hänet ja lentänyt kotiinsa. Silloin Pessi olisi jäänyt yksin.”

JOS VÄRI KAARI OLISI NÄHDÄ /OLISI I (Illusia) LENTÄÄ KOTIIN / P (Pessi)
OLISI JÄÄNYT YKSIN.

(Liite 1: Ristilukki)

Jos OLISI viittoman jättäisi pois tästä kohdasta käänöstä, tarinan merkitys muuttuisi kokonaan, koska OLISI viittomalla viitataan tapahtumaan, joka ei kuitenkaan toteudu tässä hetkessä. Se mitä nyt tässä hetkessä tapahtui vaikuttaa siihen, mitä tulevaisuudessa tulisi tapahtumaan.

On ollut ja oli ollut verbit, olemme jokaisessa käänöksessämme viittoneet JO viittomalla, koska halusimme tuoda ilmi menneen aikamuodon ja selventääksemme sillä tarinan tapahtumia. (Liite 1.)

Jokiäyriäinen ja simpukka käännöksessä on kohta, jossa haluamme korostaa, että vettä oli todella paljon ja se olisi mahdollistanut pienen myllyn pyörimisenkin. Viitotun puheen suosituksissa sanotaan, että korostavaa viittomaa **TODELLA**, voidaan käyttää myös viitotussa puheessa. Ainoana erona sen käyttämisessä on se, että viittomakielessä huuliossa on pi-tavu, kun taas esimerkiksi meidän tekemässämme käännöksessä huuliossa on niin-sana (Liite 1).

”keväisin oli niin paljon vettä”

KEVÄT OS4-3 OLI NIIN (pi) PALJON VETTÄ

(Liite 1: Jokiäyriäinen ja simpukka)

Teimme tämän käännösratkaisun, koska koimme että **TODELLA** viittoma korostaa tilannetta, eikä meidän tarvitse lähteä kuvailemaan sitä sen enempää. Tulo-kielenkäyttäjät saa tämän viittoman kautta riittävän informaation puron vesialueen laajuudesta ja silti tarinan kerrontatyylillä säilyy mielekkäänä.

5.4 Viittomakielisen materiaaliin vertailu

Viittomakielisissä käännöksissä on hyödynnetty todella paljon viittomakieliselle kerronnalle ominaista kuvailua. Esimerkiksi Pessi ja Illusia käännöksessä kaikkia sanoja ei suoranaisesti tuoteta viittomilla tai huuliolla. Tästä esimerkkinä heti alussa kun tekstissä lukee ”kaikui halkiavaruuden” viittoja käyttää viittomaa, joka muistuttaa LEVITÄ-viittomaa. Se kuvailee suomenkielisen osion kokonaisuutena. Viittomat on usein kuvailtu käsien eri liikkeillä, sekä tilankäyttöä hyödyntäen. Myös ilmeiden käytöllä on tehostettu tarinan sävyä. Kirjeenkantaja Kimalaisessa viittomakielinen käännös alkaa heti suuri elkeisesti kuvailemaan, kuinka upea ilma ja tähti taivas sadussa on. Tekemässämme viitotun puheen käännöksessä pidättäydymme tekstissä ja luomme mielikuvan tähti taivaasta. Viittomakielessä pystytään luomaan enemmän tunnelmaa ja visuaalista näkyvyyttä sadulle, mutta meidän työssämme, halusimme silti säilyttää suomen kielen rakenteen ja liittää siihen mahdollisimman paljon kuvailua ja paikantamista.

Meidän tekemissämme viitotun puheen käännöksissä (Liite 1), tuotimme valtaosan tekstin sanoista viittomilla ja ne sanat, joita emme tuottaneet, tulivat kuitenkin ilmi huuliossa. Esimerkkinä tällaisesta kohdasta on aikaisemmin mainittu ”myllykin pyöriä”. Pessi ja Illusia satukatkelmassa, kun palokärki hakkaa kiiwaasti puunrunkoa ja sen pyrstösulat jäykistyvät suoriksi ja painuvat alas kaariksi, on viittoja hyödyntänyt tilaa ja kuvailua. Hän jättää tässä mainitussa kohdassa toisen käden kuvaamaan puuta ja toinen käsi kuvaa palokärjen pyrstösulkien liikettä. Tehdessämme viitotun puheen käännöstä samaisesta kohdasta, jouduimme miettimään, kuinka paljon pystyisimme hyödyntämään kuvailua käännöksissämme.

”Jäykät pyrstösulat vääntyivät vuoroin kaariksi, vuoroin ne kimmahdivat jälleen suoriksi”

KOVA SULKAX / MUUTTUA TAIPUA (kuvailu sormien kanssa miten sulka taipuu) / VUORO KAARI/ VUORO OS4-3 SULKA (viittoma tehdään nopealla liikkeellä, joka kuvaa kohtaa kimmahdi suoraksi).

(Liite 1: Pessi ja Illusia)

Kuitenkin tavoitteena oli tuottaa käänнос, joka toimii samalla tavalla kohdekulttuurissa ja – kielessä, eli viittotussa puheessa, kuin suomenkielisessä lähdemateriaalissa. Tästä syystä lisäsimme pyrstön liikkeiden väliin esimerkiksi viittoman VUORO. Nämä sanat olivat myös suomenkielisessä lähtötekstissä.

Viittomakielisessä käänносessä satukatkelmasta Kirjeenkantaja Kimalainen on loppuosassa käytetty paljon toistoa esimerkiksi kohdassa ”Mutta moni kasvi oli työntänyt versionsa suojaavan sammalpeiton alta kohti valoa”. Meidän työsämme hyödynsimme kuvailua tehdessämme vaaran rinteet oikealle sekä vasemmalle puolelle itseämme. Pysyimme lähtötekstissä mahdollisimman tarkasti, mutta pyrimme tuottamaan käänносksen niin, että se muistuttaisi tyyliltään edelleen satua.

”Niin kävi nytkin monelle, joka vaaraan etelärinteellä oli juopunut kevätauringon lämmöstä. Olisi pitänyt olla yhtä varovainen kuin vaaran pohjoisrinteen asukkaat.”

NIIN TAPAHTUA NYT MONI / KUKA VAARA MÄKI ETELÄ RINNE-3 / OLI HUMALTUNUT KEVÄT AURINKO LÄMPÖ / OLISI PITÄÄ OLLA SAMALLA TAPAA VAROVAINEN / VERTAA / VAARA MÄKI POHJOIS RINNE-4 ASUA HLÖx.

(Liite 1: Kirjeenkantaja Kimalainen)

Viittomakielen ja viitotun puheen käänno-seroina ovat myös kehon liike, sekä ilmeet. Viittomakielessä liikkeet ja ilmeet ovat suurempia. Viittomakielisessä kerronnassa tilankäyttöä ja kuvailua voidaan käyttää hyödyksi enemmän kuin viitotussa puheessa. Viitotussa puheessa pyritään välttämään turhaa kehonliikettä tai päänheilumista, koska on tärkeää, että huulio on koko ajan nähtävissä, ja että se on riittävän suuri ja selkeä. Roolinvaihdot ovat oleellinen osa viittomakielistä kerrontaa. Viittoja havainnollistaa vastaanottajalleen katseellaan esimerkiksi korkeuseroja satukatkelmassa Pessi ja Illusia. Tässä kohdassa palokärki katselee puun oksalta Pessiä, joka on puun juurella ja katselee sieltä palokärkeä. Viitotun puheen käännoksissä olemme hyödyntäneet samanlaista roolinvaihtoa mutta liike on pienempi kuin viittomakielisessä käännoksessä. Vertaillessamme tekemiämme käännoksiä, viittomakielisiin käännoksiin, huomasimme pääsääntöisesti muutaman saman piirteen toistuvan. Tekemissämme viitotun puheen käännoksissä halusimme saada luotua visuaalisen ympäristön tarinallemme, mutta silti pitäytyä viitotun puheen suosituksissa. Yhtenä näistä tärkeänä osana oli huulion käyttö.

Viittomakielisissä käännoksissä on välillä pitkiä kohtia, jolloin viittoja käyttää vain muutamaa viittomaa kuvailussa. Hän luo tarinaa käsien liikkeellä ja kasvojen ilmeillä, jotka ohjaavat yhdessä viittomien kanssa tarinaa eteenpäin. Me tuotimme enemmän viittomia ja huulioistamme on helposti seurattavissa, missä kohdassa suomenkielistä tekstiä mennään.

6 POHDINTA

Opinnäytetyötä oli mielenkiintoista tehdä. Valitsimme aiheeksemme viitotulle puheelle kääntämisen, koska meitä molempia kiinnosti tämä aihe. Olimme tutustuneet viitottuun puheeseen vaihtoehtoisissa ammattiopinnoissa, mutta opinnäytetyötämme tehdessämme opimme vielä lisää viitotusta puheesta. Tehdessämme opinnäytetyömme käännöksiä jouduimme pohtimaan niitä paljon syvällisemmin. Kokeilimme käännöksissämme, kuinka paljon meillä oli liikkumavaraa viitotun puheen suositusten sisällä. Työhömmme liittyen yllätyimme siitä, kuinka paljon meillä olisi varaa käyttää paikantamista ja tilaa hyödyksemme.

Käännöstyömme jälkeen, pohdimme, olisiko käännöksistämme voinut tulla laadukkaampia, jos meillä olisi ollut käännösapuna esimerkiksi viitottua puhetta paljon käyttävä henkilö, joka olisi ollut huonokuuloinen. Lähtöteksti oli suomenkielen tasolla jo haastava. Mietimme paljon erilaisia vaihtoehtoja kääntää lauseita. Samoin viittomien käytön suhteen, jouduimme istumaan alas useammaksi tunniksi ja miettimään, mikä viittoma olisi parhaiten tekstiin sopiva. Saimme viittomatasolla paljon apua työmme eri vaiheissa, mutta näin jälkikäteen mietimme olisimmeko tarvinneet enemmän viitottua puhetta käyttävän henkilön näkökulmaa käännöksiimme. Käännökset näytettiin työn ohjaajille, mutta jos olisi ollut enemmän aikaa, olisi voinut myös näyttää huonokuuloisille tekemämme käännökset ja kysellä heidän mielipiteitään.

Aikaisemmin viitotun puheen visuaalisuuden käyttöä on tutkittu vain vähän. Toivomme, että työmme antaa tulkkio opiskelijoille uutta näkökulmaa viitottuun puheeseen. Uskomme sen myös rohkaisevan opiskelijoita käyttämään viitotussa puheessa paikantamista ja kuvailua enemmän.

Viitotun puheen visuaalisuuteen liittyen on tehty opinnäytetöitä, mutta varsinaista kirjallisuutta aiheesta ei löydy, mikä ohjasi meidät pohtimaan viittomakielen ja viitotun puheen visuaalisuuden eroja ja sitä miten kohderyhmä reagoi viitotun puheen käännökseen, joka on tehty visuaalisuutta käyttäen. Tästä saisikin hyvän jatkotutkimusaiheen eli lähtisi tutkimaan ja kyselemään viitotun puheen käyttäjiltä, miten he kokevat visuaalisuuden käytön käännöksissä ja vaikka tulkkaustilanteissa.

LÄHTEET

- Hytönen, Niina 2006. Käännösteorioiden kirjo kääntäjän työvälineeksi. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käännteessä. Helsinki: Finn Lectura, 66–83.
- Ingo, Rune 1990. Lähtökielestä kohdekieleen – johdatusta käännöstieteeseen. Juva: WSOY.
- Jantunen, Tommi 2003. Johdatus suomalaisen viittomakielen rakenteeseen. Helsinki: Finn Lectura.
- Kivilaakso, Sirpa. Teoksessa Kaarinan koulu (toim.) 2010. Suomalainen satu 1 – Suomalaisen sadun varhaisia kehityslinjoja. Helsinki: Avain
- Kouri, Elina 2004. Viitotun puheen etäopetusprojekti Vipe. Loppuraportti. Helsinki: Kuulonhuoltoliitto Ry.
- Kuulokynnys i.a. Kommunikaatiomenetelmät, viitottu puhe. Viitattu 12.3.2013. http://www.kuulokynnys.fi/kuulokynnys/kommunikaatio/kommunikaatiomenetelmat/viitottu_puhe/
- Lappi, Päivi 2000. Viittomakielen lainsäädännöllinen asema. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 71–77.
- Lappi, Päivi & Malm, Anja 2012. Viitottu puhe ja sormiaakkosviestintä. Teoksessa Huuhtanen, Kristina (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. Helsinki: Kehitysvammaliitto, 47
- Laurén, Sirpa 2006. Kielen sisäinen tulkkaus. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) 2006. Käden käännteessä. Helsinki: Finn Lectura, 199–225.

- Malm, Anja & Östman, Jan-Ola 2000. Johdanto: Viittomakieliset ja heidän kielenensä. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 9–32.
- Otavan opisto i.a. Sanataiteen päälajit. Viitattu 8.11.2013. <http://opinnot.internetix.fi/fi/muikku2materiaalit/peruskoulu/ai/ai2/06?C:D=2024414&m:selres=2024414>
- Rissanen, Terhi 2006. Viittomakielen rakenteen visuaalisuudesta ja ikonisuudesta. Teoksessa Hytönen, Niina & Rissanen, Terhi (toim.) Käden käänteessä. Helsinki: Finn Lectura, 26–64.
- Paunu, Juha 1992. Viito elävästi 2. Helsinki: Kuurojen Liitto ry.
- Papunet i.a. Viitottu puhe. Viitattu 11.3.2013. <http://papunet.net/tietoa/viitottu-puhe>
- Pekkanen, Hilikka. Kaunokirjallinen käännös – kirjailijan ja kääntäjän duetto. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) 2006. Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineenä. Turku: Painosalama, 83–94.
- Reiss, Katharina & Vermeer, Hans J 1986. Mitä kääntäminen on: teoriaa ja käytäntöä. Helsinki: Gaudeamus.
- Rissanen, Terhi 2000. Suomalaisen viittomakielen lauseoppia. Teoksessa Malm, Anja (toim.) Viittomakieliset Suomessa. Helsinki: Finn Lectura, 147–167.
- Sarmavuori, Katri 2010. Opi ja ohjaa kirjoittamista. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Tommola, Hannu 1997. Onko kieliopillisia käännösongelmia olemassa? Teoksessa Korimo-Girod, Nina (toim.) Kontrastiivinen tarkastelu kääntäjän apuna. Helsinki: Yliopistopaino, 31–58.
- Tommola, Jorma 2006. Muoto ja merkitys kääntämisessä ja tulkkauksessa. Teoksessa Tommola, Jorma (toim.) Kieli ja kulttuuri kääntäjän työvälineenä. Turku: Painosalama, 9-24.

Vehmas-Lehto, Inkeri 2002. Kopiointia vai kommunikointia? Johdatus käännösteoriaan. Helsinki: Hakapaino.

Vilén, Inka 2012. Mikä on satu. Viitattu 11.3.2013.
<http://www.slideshare.net/inkavilen/mik-on-satu>

Vivolin-Karén, Riitta & Alanne, Kaisa 2004. Viittomakieli 1 Suomalaista viittomakieltä aikuisopiskelijoille. Helsinki: Kuurojen liitto ry

Väätäinen, Sirkku-Marja 2005. KUULOLLA! - opas kuulonkuntoutuksesta sosi-
aali- ja terveysalan ammattilaisille. Helsinki: Edita Prima.

YLE TEEMA i.a Viitattu 10.11.2013

[http://yle.fi/vintti/yle.fi/sininenlaulu/yle.fi/teema/sininenlaulu/artikkeli.php-
id=186.htm](http://yle.fi/vintti/yle.fi/sininenlaulu/yle.fi/teema/sininenlaulu/artikkeli.php-id=186.htm)

LIITTEET

LIITE 1 DVD Viitotun puheen käännökset satukatkelmista

Pessi ja Illusia

Kirjeenkantaja Kimalainen

Jokiäyriäinen ja simpukka

Ristilukki